

ANDOLIN EGUZKITZA BILBAO GOGORATUZ

(Santurtzi, 1953ko abenduak 6 – Bilbao, 2004ko martxoak 24)

Andolin Eguzkitza Bilbao, Bidebarrieta aldizkari honen erredakzio kontseiluko kidea, bat batean hil zaigu 2004ko martxoaren 24an. Bizitzaren une goxo eta gorenean zegoen, heldutasun oparoan, azken urteotako ekintza akademiko eta publiko eman korren ostean, agian nekaturik baina gogotsu, Euskal Herriko Unibertsitatean sei hilabete lehenago linguistika orokorrean katedra lortu ondoren eta 2001ean Euskaltzaindiko euskaltzain oso, merezimendu guztiz, irabazi zuenean. Bere esanetan, Euskaltzain oso bihurtzea, har zitekeen goren gradu ko merezimendutzat zuen. Bidebarrietan ere hurbileko genuen, Bilbo honetan bizi zela. Eta hara, pozarren, bizi poz betean, aniaz kezkatu rik berriz ere preso hartu zutelako, umaturik zuenean bere burua unerik goxoenean, umezurtz utzi gaitu.

Santurtzin jaio zen 1953an, Bilbo metropolitanoaren itxas bazterreko muturreko herrian baina Bilbon igaro zituen bizitzako urterik gehien. Lehen aldian Eskolapioetan eta ondoren Deustuko Unibertsitatean 1975arte Bilbon egon zen ikasten. Ondoren, Bilbon zuen etxebizitza, 1986tik heriotzaren unerarte.

Santurtzin, lehen letrak eta aldi berean musikazko eskolak ikasketak Miren Rojirekin, Eskolapioetan batxillergoa egin zuen 1963tik 1970arte. Santurtzitik Bilbora industriazko langileek erabiltzen zuten tren hartzen zuen egunero. Etxean edan zuen honezkero euskal abertzaletasunaren zurrutada, etxeko erlijio pribatu gisa gurtua, deserrian sentitzen ziren familia herritarraren deia, kalean Francoren diktadurak bere legea baino ez zuelako inposatu. Aita Antolin Erandiokoa, Jagi-Jagi joerakoa izan zen errepublika garaian, hau da, Euskadiren independentziaren aldekoa, eta aldi berean, gizarte arazoez kezkatu rik, Irlandarren Sinfeinismoan gidaritza zutela eta beraz EAJren joera gradualista arbuia tuz. Ikuspegi Jagi-jagista erabat barneraturik zuen, gure Andolinek ere, Espainiaren kontra barik, Espainiatik aldendu edo separatzearen premia bizia sentitzen zuelarik. Abertzale jagi-jagista giroan abertzaletu hala euskaltzaletu zen eta agian Eskolapioetan ere, euskal erreferentziak jaso zituen. Bere kabuz euskara ikasten hasi zen eta 18 urterekin, Gabriel Aresti, Xabier Kintana, Mari Karmen

Gorienarekin Xuberora egin zuen bidaian, euskal munduan sarrera bateoa hartu zuen betiko, berak aitortu zuen legez eta Gabriel Arestik *Anaitasunan* idatzi zuen artikulu gogoangarria, monstruzat hartzen zuela, hain azkar eta ondo euskara ikasi zuelako.

Deustuko Unibertsitatean filologia erromanikoa ikasi zuen 1970tik 1975 bitartean. 1969ko Burgoseko militarrek antolatu zuten epaiketaren aurka gazteon belaunaldi berrian politizazio giroa gehiago zabaldu zen frankismoaren aurka eta askatasunen alde eta Deustuko Unibertsitatean, Euskal Kultur Mintegian parte zuzena hartzen zuela, euskara eta euskal kultura zabaltzen, aldi berean Andolin ikasle mugimenduan militante sutsua izan zen. Askatasun eskubideak eskatu zituen protesta eginez Unibertsitatean eta Deustuko Unibertsitateko agintariek, 1972an kaleratu egin zuten urte betez.

Euskal hizkuntza izan da bere sakoneko aberria eta ezker abertzale zibil baten aldekoa agiri zen: iparraldeko HAS (Herriko Alderdi Sozialista) alderdiaren eta hegoaldean han hemenka eratzen ari zen antzekoa, EAS (Euskal Alderdi Sozialista), Patxi Zabaleta besteak beste tarteko zelarik honezkerok, Euskal Herri osokoa izan dadila, proposatu, aldarrikatu eta bultzatu. Baina bidea argi eta garbi zuen: ikerkuntza, kulturgintza, goren mailako adituen munduan sartzea, euskal ikuspuntuaren aldeko eraginkorra izateko.

1975ean filologia erromanikoan lizentziatu eta lizentziaturako tesia idatzi zuen, Jean Miranderen Haur besoetakoari buruz eta Saioak aldizkarian argitaratu. Ondoren, unibertsitaterik unibertsitatera ibilaldi luzea egin zuen: Salamanca K. Mitxelenaekin, Alemanian gaztelaniazko eskolak emanez bizimodua aurreratzeko, Ameriketako Estatu Batuetara joan zen Iowako Unibertsitatean masterra hizkuntzalaritzan bukatzeko 1980an eta doktoregoa Los Angeleseko (UCLA) Unibertsitatean lortu zuen sintaxiari buruzko ikerketaren bidez, 1986an.

Periplo zabalaren ostean, munduan barrena, gorengo mailako esperientzia unibertsitarioaren jabe zela, Euskal Herrira bihurtu zen. Deustuko Unibertsitatean eta gero Euskal Herriko Unibertsitateko irakasle izanik 2003an hizkuntzalaritza orokorrean katedra lortu zuen. Euskaltzaindiaren euskaltzain urgazle izendatu zuten 1991n eta 2001ean euskaltzain oso.

Eusko Jaurlaritzaren Euskararen Aholku-batzordearen kide izan zen 1997tik 2002rarte.

Lan ugari argitaratu ditu, hizkuntzalaritzaren arloan, adituen aldizkarietan, azken aldian bereziki sintaxi gaietan aditua zelarik. Tesiaren ikerketa Euskal Herriko Unibertsitatean argitaratu zuen:

Baina bere grina sorkuntzako literaturara ere erabat josirik egon da.

Euskal Idazleen Elkarteko lehendakaria izan zen 1997tik 2002arte eta helburutzat zuen, euskal idazleak, idazle statusaren jabe eta kontzientzia behar zute-

la landu, beraien lanaren zabalkundea eta gizartean nabarmenagoak izan zitezen. Beraz ikerlaria ez ezik, idazle ofizioa gauza handitzat zuen.

Aldizkari literario ugaritan idatzi zuen: 1975ean jadanik, Egan Aldizkarian poemak argitaratu zituen eta harrezkero, poesigintza zeregin nagusietarikoak izan zuen. Hala ere beste generoak ere gogoko zituen. Horra argitaratu zituen literatur lanen izenburuak:

Nobela:

Lehen orenean Donostia, Elkar, 1979,
Urkidian zehar, Iruñea, Pamiela, 1987
Herioaren itzalpeetan Iruñea, Txalaparta, 1998,

Poesia:

Orbiko mendirantz urratsez urrats Iruñea, Pamiela, 1986,
Mila urte igaro eta, ura bere Bidean, Zarautz, Susa, 1993,
Quan plou en les entranyes / Erraietan barrena euria egiten digunean, Barcelona, Brosquil, 2001

Euskaratzaile: Olga Omatosekin batera Konstandinos Kavafis: *poema-antologia* (Pamiela 1995) argitaratu zuen, eta Gunter Grass-en *Das Treffen in Telgte/Batzarra Telgen* (Alberdania 2002).

Aldizkarietarako euskaratu zituen beste idazle hauen poemak: WB Yeats, Hadassa Moscovici, James McCorkle, Kenneth Weisner, Gary Whittington, Donald Justice, Osip

Maldeshtam, Manel Alonso i Català eta Jaume Perez Montaner; eta ipuin bat Isaak Babel-ena.

Poesian adierazi zuen sakoneko sentikaria, bizitzaren esperientzian oinarriturik. Bakardadearen gaia behin eta berriz landu zuen, bakarrik munduan, ezerezaren parekoa agian, eten bako kezka handia zen sortarazten zion, pertsona eta bere buruaren zergatiaren bila, hutsaren hutsa ezin zuen onartu. Euskara mota guztiak lantzen ditu.

Bilboko liburu, poesia eta kultur ekitaldietan sarritan agiri zen. Bidebarrieta-ko eraberritze eta berbizkunde prosezuan lankide izan dugu, lanerako prest, epaimahaikide eta gomendioak eten gabe zituen dariola. Bilboko Udalak antolatutako poesia ekitaldietan partaide zuzena izan da. Argazkia lekuko.

Hain momentu goxoan bizitzan zegoelarik, bai intelektualki zein osasunaren aldetik, Kalifornian igaro ondoren, gorputzaren eguneroko gurtzea ere ikasi zuen, heziketa fisikoa eten gabe lantzen eta zaintzen zuelarik, erlijio lurtarraren erakusle eta barne muinetako sentikariaren eusle. Bat batean, umezurtz utzi gaitu, une batez, haren gogoa, ekimena, ontasuna eta grina, txertatu digulako, umezurtz hain zuzen ere eta beraz ahaztu ezineko esperientzia, adiskide, guretzat.

Joseba Agirreazkuenaga

ANDOLIN EGUSKITZA Y EL POST-68 EN EKM DE LA UNIVERSIDAD DE DEUSTO

Han pasado más de treinta años desde que nos conocimos, en el ámbito del recién implantado Euskal Kultur Mintegia. Tuvimos con facilidad una relación amistosa porque Andolin era “muy crío”, transparente, directo, ingenuo, y generaba comunicación y efecto de inmediato. Aunque yo estaba algo cascado y su talante estrepitoso, de puro alegre, y su curiosidad insaciable me sacaban de quicio con frecuencia, me ganaban la inteligencia privilegiada y el corazón puro de Andolin.

La aparición de su prometedora personalidad intelectual, junto con la de otros de su generación, en la Universidad de Deusto, tuvo mucha importancia en mi reflexión de vascófilo, no sólo de gabinete, sino de euskalzale activo en pro de los objetivos de EKM: facilitar la intelectualización del euskara.

Posiblemente, Andolin fue alumno del II Curso de Alfabetización EKM, 1970-71, impartido por Kintana y Mendiguren. Euskaldunberri, dominaba el euskara unificado y no daba signos de padecer las paranoias de los “cristianos nuevos” del idioma. Sólo los tics en voga: aquello de valorar por “majo” a personas, ideas o cosas, y machacar “konforme”...

Desde EKM, hacia 1970, se podía apreciar que, unos más jóvenes, como Andolin Eguzkitza o Joseba Agirreazkuenaga, y otros más “mayores”, Genaro Elortza, Kintana, etc., eran de forma manifiesta la nueva generación que aseguraba a la vascoología un futuro de la mejor calidad científica. Es decir, que la “cultura vasca” letrada de las próximas décadas no se iba a limitar a exégesis de los Caballeritos, Urquijo, Azkue, etc., o de los “grandes” del día, Michelena, Caro Baroja, Mañaricua, etc.

El futuro iba a ser obra nueva de las generaciones universitarias inmediatas a 1968, fechas en las que se estaba operando una revisión científica radical, en todos los órdenes y, sobre todo, en el de Humanidades, que más había de afectar a las grandes áreas de la cultura letrada de Vasconia: la Lingüística y la Historia.

Por razón de edad, tuve ciertas perspectivas de tiempo con respecto a mis compañeros. Un Bachillerato de Ciencias interminable me llevó a la Universidad de Deusto con 21 años y conocí con 23 ó 24 a las “promesas”, que comenzaban sus carreras con 18.

El caso es que pude tratar con varias promociones. En un grupo podíamos estar Aingeru Zabala, entonces apasionado hinduista, su amigo del Bachillerato Fernando Quincoces, llegado de la Escuela de Ingenieros con Joyce bajo el brazo, Gerardo Elortza, estudiante de Germanística y profesor de euskara (junto con el P. Altuna, S.J., en la Escuela de Idiomas) y el que suscribe, que paseaba mentalmente de Weimar a Azcoitia, o de Proust a Stendhal.

Podía estar también, por ejemplo con dos más jóvenes, futuras personalidades en sus campos de actividad intelectual, tan diferentes como Barañano y Eguskitza.

Aunque no tengo la menor idea sobre si mis impresiones de entonces guardan alguna relación con la realidad, recuerdo que Cosme me parecía un refinado joven egipcio, un filósofo moreno de tez, ojos y cabello, con la voz serena de un molino de marea de la ría de Mundaka. Era calmoso, observador, reflexivo. En las antípodas, Andolin, de tez blanca, ojos de mar clarísimos, longilíneo, daba el tipo de vasco de aire nórdico, que decían los Baroja. Se movía como un rayo y le solía llamar Tximista, cuando, en realidad, su ingenuidad le acercaba al sublime Ariel. Su voz clara y alta hacía pensar en las aves marinas que picaban contra las espumas del rompeolas de Portugaleta.

Era un momento histórico de cambio que tenía su causa necesaria en la personalidad cultural de las nuevas generaciones.

La Universidad de Deusto miraba al futuro como repetición aburridísima del pasado. El propio edificio de Cubas resultaba un grandioso mostrenco clasicista, con el interior organizado desde una aparatosa escalinata barroca. ¿En el núcleo del “templo y palacio”, el Sagrado Corazón de Jesús, triunfante en su Trono, no sugería a Pío IX presidiendo la gran obra de La Enseñanza Católica, el bastión integrista de Bilbao?

Andolin hubo de sufrir el castigo disciplinario de la Compañía, por insumisión manifiesta al Orden, y terminó felizmente la carrera. No sólo era muy ajeno a la representación de las directrices católicas y sus solemnes y tétricos símbolos. Andolin llegaba cada mañana a la Universidad y la energía de su espíritu conseguía que el mugriento Nervión corriera límpido entre Bilbao y la mar, que la frescura del Abra y su horizonte norteño reanimaran la pesantez polvorienta del caserón de Deusto, atracado al socaire de Archanda y cara al Sur.

Andolin a los veinte años había comenzado una carrera intelectual extraordinaria que, treinta años después, le mereció el honor de formar parte del Parnaso del Euskara, Euskaltzaindia. Le felicité con entusiasmo y me agradeció con madura emoción. Quedamos en vernos en el próximo Herri Urrats, con suerte.

Gonzalo Duo
Mayo 2004